

รูปแบบการลดปัญหาหนี้สินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

วันที่รับบทความ	07/07/2566
วันที่แก้ไขบทความ	26/09/2566
วันที่ตอบรับบทความ	27/09/2566

สุพัตรา กันนุช^{1,*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการลดปัญหาหนี้สินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ 2) เพื่อออกแบบระบบบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ 3) เพื่อถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ 4) เพื่อเสนอรูปแบบการลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ กลุ่มแรงงานนอกระบบ หมู่บ้านโนนบก ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก จำนวน 30 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้สินจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แบ่งเป็นชาย 14 คน หญิง 16 คน ลักษณะการประกอบอาชีพ เป็นการค้าขายรายได้เฉลี่ยวันละ 1,000 บาท เกษตรกรทำนา เฉลี่ยรายได้ต่อปี 50,000 – 60,000 บาท และรับจ้างทั่วไป มีรายได้เฉลี่ยวันละ 300 – 1,000 บาท ลักษณะของรายได้เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน จึงทำให้เกิดการกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบ ปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้สินมาจากรายได้ไม่พอใช้ มีรายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีรายจ่ายเพื่อการประกอบอาชีพ และมีหลายครอบครัวที่มีรายจ่ายฟุ่มเฟือย 2) กลุ่มแรงงานนอกระบบมีความรู้ในเรื่องบัญชีครัวเรือน แต่ไม่มีการจัดทำบัญชี มีความรู้ว่ารายรับคืออะไร รายจ่ายคืออะไร แต่แยกประเภทของรายจ่าย ไม่ได้มีความรู้ในเรื่องการออม แต่ไม่มีการปฏิบัติ สำหรับแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ค่อนข้างมากในหลักการ เคยได้ยินถึงแนวคิดแต่ไม่เข้าใจ และไม่ได้นำแนวทางมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 3) การถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชี โดยการอบรมและฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้มอบหมายให้กลุ่มแรงงานนอกระบบลงบัญชีครัวเรือนเป็นเวลา 3 เดือน โดยผู้วิจัยทำการติดตามและร่วมประเมินผลการจัดทำบัญชี 4) รูปแบบการลดปัญหาหนี้สินพบว่ามีความสนใจแปรรูปผลิตภัณฑ์จากอ้อยดำโดยมี

^{1,*} หลักสูตรบัญชีบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

อีเมล : supattra.k@pnru.ac.th

ความต้องการทำให้เป็นวงจรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เริ่มจากปลูกอ้อยในพื้นที่ เมื่อได้ผลผลิตจึงนำมาแปรรูปเป็นน้ำอ้อยและขนมจากอ้อยดำ นอกจากนี้ ทางกลุ่มต้องการลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยหรือยาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เองในครัวเรือน

คำสำคัญ : การลดปัญหาหนี้สิน บัญชีครัวเรือน แรงงานนอกระบบ เศรษฐกิจพอเพียง

A Model for Reducing Debt Problems According to the Philosophy of Sufficiency Economy Among Informal Workers, Mueang District, Nakhon Nayok Province

Received	07/07/2023
Revised	26/09/2023
Accepted	27/09/2023

Supattra Kannuch^{1,*}

Abstract

The objectives of this research, a model for reducing debt problems according to the philosophy of sufficiency economy among informal workers, Mueang district, Nakhon Nayok province, were 1) to analyze the indebtedness among informal workers, 2) to design a household accounting system to reduce the debt problem of informal workers, 3) to convey the process of recording household accounts to informal workers, and 4) to propose a model for reducing debt problems among informal workers. The sample used in this research consisted of 30 informal workers in Nonbok village, Sarika subdistrict, Mueang district, Nakhon Nayok province, selected by purposive sampling, and the interview was conducted as a research tool. The results of the research were as follows: 1) By studying the indebtedness among the sample group of 30 people, divided into 14 males and 16 females, it was found that their occupations were trading with an average income of 1,000 baht per day, farmers with an average annual income of 50,000–60,000 baht, and general workers with an average income of 300–1,000 baht per day. The income was uncertain; as a result, it caused loans both in formal and informal systems. The causes of debt were from having insufficient income compared to expenses necessary for the livelihood of family members and having occupational expenses. Moreover, many families had extravagant expenses. 2) Informal workers were aware of household accounts but did not have accounting records. They knew what income and expenditure were but

^{1,*} Accounting Program, Faculty of Management Sciences, Phranakhon Rajabhat University
e-mail: supattra.k@pnur.ac.th

could not separate the types of expenditures. They also recognized saving but lacked practice. As for the concept of Sufficiency Economy Philosophy, they had very little knowledge, lacked understanding, and did not apply the guidelines to their daily lives.

3) The bookkeeping process was conveyed by training and practice in household accounting preparation according to the concept of Sufficiency Economy Philosophy. Informal workers were assigned to record household accounts for three months, and the researcher monitored and participated in evaluating the accounting results.

4) Regarding a model for reducing debt problems, it was found that there was an interest in processing products from black sugarcane with the need to make a cycle from upstream to downstream. It started with sugarcane planting in the area. When products were obtained, they were then processed into sugarcane juice and sweets from sugarcane. In addition, the group wanted to reduce the expenditure of buying fertilizers or pesticides and therefore made their own bio-fertilizers for household use.

Keywords: Reducing debt; Household account; Informal Worker; Sufficiency economy

บทนำ

การพัฒนาประเทศตลอดมาจะใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์หลักเพื่อการพัฒนาในทุกหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐบาล แรงงานเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศ แรงงานเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิต ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง หากพิจารณาแรงงานสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ แรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ กล่าวคือ แรงงานในระบบ คือ แรงงานที่มีการจดทะเบียน ได้รับสวัสดิการเมื่อเกษียณอายุ มีระบบในการดูแลที่ชัดเจน ส่วนแรงงานนอกระบบ อาทิ เกษตรกร ชาวประมง ชาวสวน ผู้ค้าขายรายย่อย เช่น หาบเร่แผงลอย เป็นผู้ทำงานที่ไม่มีนายจ้าง ลักษณะการทำงานมีแนวโน้มในการเคลื่อนย้ายสถานที่ทำงานสูง รวมถึงการไม่มีการทำทะเบียน หรือการไม่อยู่ในระบบภาษีและที่สำคัญคือความสามารถในการทำรายได้มีน้อยและไม่สม่ำเสมอ (พิมพ์รัก พุ่มเจริญ, 2559, น.1-2)

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของแรงงานนอกระบบจึงได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยกำหนดให้เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายหลักภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยให้ความสำคัญต่อการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ และกำหนดตัวชี้วัดให้สัดส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ภายใต้ประกันสังคม (ผู้ประกันตนตามมาตรา 40) ต่อกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืน จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาให้มีการกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง โดยเร่งรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้แรงงานนอกระบบตระหนักถึงประโยชน์ของการสร้างหลักประกันในวัยเกษียณและประโยชน์จากระบบประกันสังคม แต่เท่าที่ผ่านมาการจัดระบบสวัสดิการให้แก่แรงงานนอกระบบยังไม่มีมาตรฐานที่ดีและเหมาะสม ประกอบกับแรงงานนอกระบบยังไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร มิติทางเศรษฐกิจและที่อยู่อาศัย มีหลายองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงความไม่พร้อมต่อการเป็นแรงงานนอกระบบในด้านเศรษฐกิจ เช่น การไม่ได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในแต่ละเดือน การออมเงินในรูปแบบการฝากสะสมและการหารายได้อื่นนอกเหนือจากเงินเดือน (พิมลพรรณ บุญยะเสนา และสุขุม พันธุ์ณรงค์, 2563, น. 104-106) ปัญหาที่สำคัญของแรงงานนอกระบบ ได้แก่ ปัญหาค่าตอบแทน ค่าตอบแทนต่ำไม่เป็นธรรม ขาดความมั่นคงด้านค่าตอบแทน การขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะและอาชีพ ความสามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ ไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองและไม่มีการรวมกลุ่ม เนื่องจากขาดโอกาสและไม่เห็นความสำคัญ ในระยะหลังมีประเด็นเรื่องปัญหาหนี้สินด้วย (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2561, น. 3-4)

ผู้วิจัยมีความสนใจปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ จึงได้ทำการลงพื้นที่ในเขตการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก โดยได้พูดคุยเบื้องต้นกับผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านโนนบก ตำบลสาริกา พบว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นคนไทยในพื้นที่การดูแลมีปัญหาเรื่องการประกอบวิชาชีพ ที่มีรายได้ไม่แน่นอน บางครอบครัวรับจ้างรายวันหาเช้ากินค่ำ

มีคนชรา และมีเด็กที่อยู่ในวัยเรียนเป็นสมาชิกในครอบครัว จึงมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตที่จำเป็นมากกว่ารายได้ นั่นคือรายได้ที่หามาได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงทำให้เกิดปัญหาการกู้ยืมเงิน โดยแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่ทำการศึกษาส่วนมากไม่สามารถจะกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ เนื่องจากไม่มีหลักฐานรายได้ที่แน่นอน และไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันจึงต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ การทำบัญชีครัวเรือน จึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ทำให้สามารถควบคุมรายรับและรายจ่ายได้เป็นอย่างดี ทำให้แรงงานนอกระบบสามารถบันทึกข้อมูลและเรียนรู้ข้อมูลทั้งรายได้หรือรายจ่ายทุกอย่างที่คนในครอบครัวใช้จ่ายไป โดยการจดบันทึกทุกวันแล้วนำมาวิเคราะห์มาประมวลผลทำให้สามารถรู้สถานการณ์ที่แท้จริงของการใช้จ่ายภายในภาคครัวเรือน การบัญชีครัวเรือนจึงเป็นแนวคิดสำคัญของรัฐบาลในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจพอเพียง และยังเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับบุคคล โดยวัดจากอาชีพรายได้มั่นคง สุขภาพคนในครอบครัวแข็งแรง จำนวนเงินออมที่เพิ่มขึ้น จำนวนหนี้สินที่ไม่ก่อรายได้ลดลง จำนวนทรัพย์สินเพิ่มขึ้น (เกตุสุตา สิทธิสันติกุล, 2562, น. 68) ดังนั้น การบัญชีครัวเรือนจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการผลักดันให้ผู้ทำบัญชีครัวเรือนเรียนรู้ที่จะเลือกใช้เส้นทางชีวิตที่เหมาะสม นำมาซึ่งความสมดุลในครอบครัว ลดปัญหาหนี้สิน

ผู้วิจัยเป็นบุคลากรในสถาบันการศึกษา ได้วิเคราะห์เห็นปัญหาดังกล่าวรวมถึงการได้สัมภาษณ์เบื้องต้นกับกลุ่มแรงงานนอกระบบตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก พบว่ายังต้องการความช่วยเหลือทางด้านบัญชีครัวเรือน ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สอนด้านการบัญชี และมีนักศึกษาที่มีเรียนในรายวิชา การบัญชีเศรษฐกิจพอเพียงเรียนอยู่ด้วย จึงสนใจศึกษาการจัดการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนในจังหวัดนครนายก โดยถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือน และออกแบบระบบบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการเรียนการสอนและเป็นการส่งเสริมสนับสนุนแรงงานนอกระบบ ให้สามารถลดปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ด้วย การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดปัญหาหนี้สิน รวมทั้งเป็นแนวทางให้กับแรงงานนอกระบบอื่นได้ปรับใช้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
2. เพื่อออกแบบระบบบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
3. เพื่อถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
4. เพื่อเสนอรูปแบบการลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ กลุ่มแรงงานนอกระบบ หมู่บ้าน โนนบก ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล้องบันทึกภาพ เอกสารแบบฟอร์มที่ใช้ในการบันทึกบัญชีครัวเรือน

วิธีการวิจัย ใช้การสังเกตทั่วไปจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม และความรู้พื้นฐานเดิมของนักวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาปัจจัยสภาพการเป็นหนี้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

1.1 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยไปสอบถามสำรวจ ข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งศึกษาค้นคว้าจากบทความ ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

1.2 ศึกษาบริบทของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

1.3 สัมภาษณ์กลุ่มแรงงานนอกระบบและเลือกตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์โดยเลือกแบบเจาะจง

2. ออกแบบระบบบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

2.1 จัดประชุมกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อสำรวจความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อออกแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมกับกลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

3. ถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

3.1 ทำการอบรม และฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 ติดตามประเมินผล หลังจากกลุ่มแรงงานนอกระบบนำหลักการบัญชีไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

4. รูปแบบของการลดปัญหานี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบผ่านการฝึกอบรมอาชีพ

4.1 ประชุมร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเน้นให้มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อความสะดวกในการจัดหาประกอบอาชีพเสริม อาจเป็นการทำน้ำพริก เช่น น้ำพริกกากหมู น้ำพริกตาแดง น้ำพริกเผ ฯลฯ เพราะน้ำพริกหาวัตถุดิบในท้องถิ่นง่าย และสามารถเก็บไว้ได้นาน

4.2 อบรมเชิงปฏิบัติการสร้างอาชีพตามแนวทางที่สรุปจากที่ประชุม

4.3 ได้รูปแบบของบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหานี้สิน และนำมาใช้ประกอบกับแนวทางอาชีพที่เหมาะสมของกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อนำไปปฏิบัติจริงในการลดปัญหานี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดระบบข้อมูลที่รวบรวมได้ตามหลักการบัญชีครัวเรือน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนารูปแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมกับกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญทางบัญชี ของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ตรวจสอบความถูกต้อง เพียงตรง เชิงเนื้อหา (Content Validity)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่างการวิจัย ได้แก่ กลุ่มแรงงานนอกระบบ ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยการเข้าไปสำรวจภาคสนามในพื้นที่จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (Deep interview) และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กลุ่มแรงงานนอกระบบ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้สิน การออกแบบระบบบัญชีและถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีเพื่อลดปัญหานี้สิน นอกจากนี้ ยังร่วมกันหารูปแบบการลดปัญหานี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ

ผลการศึกษา พบว่า 1) ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ หมู่บ้านโนนบก ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แบ่งเป็นชาย 14 คน หญิง 16 คน ลักษณะการประกอบอาชีพ อันดับแรกเป็นการค้าขาย อันดับที่สอง เกษตรกร โดยทำนาเป็นหลัก มีบางส่วนที่มีการทำสวน อันดับที่สาม รับจ้างทั่วไป นอกจากนี้จะเป็นอาชีพอื่น ๆ เช่น ซ่อมรถเสริมสวย จักสาน รับเหมาก่อสร้างโดยมีรายได้เฉลี่ย จากอาชีพที่ทำ คือ ค้าขายเฉลี่ยวันละ 1,000 บาท เกษตรกร (ทำนา) ทำนาปีละสองครั้งเฉลี่ยรายได้ต่อปี 50,000 – 60,000 บาท และรับจ้างทั่วไปวันละ 300 – 1,000 บาท ลักษณะของรายได้ เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนจึงทำให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน โดยแหล่ง

ที่มาของหนี้สิน ได้แก่ หนี้กองทุนหมู่บ้านเฉลี่ยหนี้ครอบครัวละ 20,000 บาท หนี้ธนาคาร เช่น เงินกู้เพื่อการเกษตร การผ่อนบ้าน การผ่อนรถ หนี้สหกรณ์ หนี้สินนอกระบบ เช่น ค่าห่วย เงินกู้นอกระบบจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้สินมาจากรายได้ไม่พอใช้ในครัวเรือนเนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน และมีรายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเทอมบุตรหลาน ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ยังมีรายจ่ายเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายาเพื่อการเกษตร ค่าน้ำมันรถ ค่าเครื่องมือ ค่าอุปกรณ์ช่าง เป็นต้น และมีหลายครอบครัวที่มีรายจ่ายฟุ่มเฟือยทั้งของตนเองและของสมาชิกในครัวเรือน เช่น ค่าห่วย ค่าเหล้า ค่าเบียร์ ค่าบุหรี

2) ออกแบบระบบบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ ผู้วิจัยได้สำรวจ ความรู้ในเรื่องของการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบ มีความรู้ในเรื่องบัญชีครัวเรือน แต่ไม่มีการจัดทำบัญชี มีความรู้ว่ามีรายรับคืออะไร รายจ่ายคืออะไร แต่แยกประเภทของรายจ่ายไม่ได้ มีความรู้ในเรื่องการออม แต่ไม่มีการปฏิบัติเนื่องจากให้เหตุผลว่า ไม่มีเงินเหลือสำหรับการออม สำหรับแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มแรงงานนอกระบบ มีความรู้น้อยมากในหลักของความพอเพียง พอประมาณ และภูมิคุ้มกันในตัว เคยได้ยินถึงแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแต่ไม่เข้าใจความหมายอย่างแท้จริง และไม่ได้นำแนวทางมาใช้ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

3) การถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อออกแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมร่วมกันกับกลุ่มแรงงานนอกระบบ และออกแบบบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมกับกลุ่มแรงงานนอกระบบโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาแบบฟอร์มการจัดทำบัญชีครัวเรือน และทำการถ่ายทอดกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบโดยการอบรม และฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยการอบรมให้ความรู้ถึงความหมายของรายการต่าง ๆ ในแบบฟอร์ม ได้แก่ รายรับ เงินออม รายจ่าย และยอดคงเหลือ หลังจากให้ความรู้แล้ว ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มแรงงานนอกระบบฝึกปฏิบัติลงบัญชีครัวเรือน และได้มอบหมายให้กลุ่มแรงงานนอกระบบลงบัญชีครัวเรือนเป็นเวลา 3 เดือน โดยผู้วิจัยติดตามและร่วมประเมินผลการจัดทำบัญชีกับกลุ่มแรงงานนอกระบบ

4) รูปแบบการลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ พบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบมีความสนใจแปรรูปผลิตภัณฑ์จากอ้อยดำโดยมีความต้องการทำให้เป็นวงจรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เริ่มจากการปลูกอ้อยในพื้นที่ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ เมื่อผลผลิตจึงนำมาแปรรูปเป็นน้ำอ้อยและขนมจากอ้อยดำ หลังจากนั้นจึงส่งขายโดยเริ่มจากขายในชุมชนและสร้างเครือข่ายไปยังร้านค้าและรีสอร์ทต่าง ๆ ในจังหวัดนครนายก นอกจากนี้ ทางกลุ่มแรงงานนอกระบบต้องการลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยหรือยาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงมีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เองในครัวเรือนโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการการปลูกอ้อย การแปรรูปเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้ ยังมีการอบรมเชิง

ปฏิบัติการการทำบุญหมักชีวภาพ โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้ตั้งแต่การเตรียมหัวเชื้อน้ำหมักชีวภาพ กระบวนการผสม และบรรจุลงขวดสำหรับใช้งาน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยสภาพการเป็นหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ มาจากรายได้ไม่พอใช้ในครัวเรือน เนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน มีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีพและมีหลายครอบครัวที่มีรายจ่ายฟุ่มเฟือย ทั้งของตนเองและของสมาชิกในครัวเรือน ครัวเรือนกู้ยืมเพื่ออุปโภคบริโภค รวมทั้งการกู้ยืมเพื่อลงทุน และประกอบอาชีพ ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow (1943, pp. 370-396) ถูกนำมาใช้อธิบายว่า มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด แต่บางคนกลับไม่มีเงินหรือกำลังทรัพย์มากพอที่จะได้มาซึ่งความต้องการเหล่านั้น จึงทำให้เกิดการกู้ยืมเงิน แต่ปัญหาของการกู้ยืมเงินในปัจจุบัน จะเป็นการกู้ยืมนอกระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ Alexandra and Laurent (2016, pp. 56-57) ได้ทำการศึกษา เรื่อง The determinants of financial inclusion in Africa ปัจจัยที่มีผลต่อการขอสินเชื่อทางการเงินของ ชาวแอฟริกาโดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบ dummy โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และหาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย พบว่า ชาวแอฟริกาเป็นหนี้ในระบบร้อยละ 35 และส่วนใหญ่เป็นหนี้นอกระบบร้อยละ 61.5 ในส่วนของ กฤตกร จินดาวัฒน์ (2556, น. 27) ศึกษาถึงความเป็นมาของหนี้นอกระบบ และแนวทางการแก้ไขหนี้นอกระบบโดยภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่าปัญหาหนี้นอกระบบถือเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ประการหนึ่ง ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากปัญหาความยากจน ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ประชาชนมีรายได้ ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ ปัญหาจากลักษณะนิสัยของลูกหนี้ในการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่เหมาะสมกับฐานะของตน ปัญหาของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัตถุนิยมมากยิ่งขึ้น ปัญหา การไม่สามารถกู้ยืมเงินในระบบสถาบันการเงินได้ และปัญหาด้านการศึกษาทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจ ในการวางแผนทางการเงิน

การจัดทำบัญชีครัวเรือนและการถ่ายทอดสู่การปฏิบัติผลการวิจัยพบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบ มีความรู้ในเรื่องบัญชีครัวเรือน แต่ไม่มีการจัดทำบัญชีมีความรู้ว่าจะรับคืออะไร รายจ่ายคืออะไร แต่แยก ประเภทของรายจ่ายไม่ได้ มีความรู้ในเรื่องการออม แต่ไม่มีการปฏิบัติเนื่องจากให้เหตุผลว่า ไม่มีเงินเหลือ สำหรับการออม สอดคล้องกับ ภาวินีย์ ธนาอนวัช (2556, น.57) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด รวมถึงศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนตำบลสามัคคี อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดทำ บัญชีครัวเรือนคือ ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่ได้นึกถึงประโยชน์ในการจัดทำ บัญชีครัวเรือนอย่างแท้จริง ในขณะที่ สัตยญา เนียมเปรม (2562, น.55) ได้ศึกษาการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร บ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ศึกษาปัญหา และอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ได้ผลสรุปว่า ควรมีการพัฒนาเอกสารและวิธีการทางการบัญชีครัวเรือน ให้ผู้ใช้เอกสารและผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน เพื่อช่วยให้เกษตรกรบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถใช้เอกสารได้อย่างถูกต้องตามวิธีการทางบัญชี สอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ต้องปรับปรุงแบบการทำบัญชีที่เหมาะสมให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบบ้านโนนบกอำเภอเมืองจังหวัดนครนายก

ในส่วนของรูปแบบการลดปัญหาหนี้สินของกลุ่มแรงงานนอกระบบ พบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบ มีความสนใจแปรรูปผลิตภัณฑ์จากอ้อยดำ นอกจากนี้ ทางกลุ่มแรงงานนอกระบบต้องการลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยหรือยาในการประกอบอาชีพเกษตรกร จึงมีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เองในครัวเรือน สอดคล้องกับ พิมพางา เพ็ญนาเรนทร์ (2558, น. 58) ศึกษารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนในตำบลเขาซก คือ การลดรายจ่ายทั้งส่วนตัวและครอบครัว การเพิ่มรายได้คือ หาอาชีพเสริม และสร้างโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีโอกาสเข้าถึงการจัดสรรทรัพยากรจากภาครัฐ และแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ โครงการผลิตน้ำหมักชีวภาพ โครงการผลิตของใช้ในครัวเรือน และโครงการสานตะกร้าพลาสติก ในส่วนของการศึกษาของ กางจน์ กอริ (2562, น. 421) ศึกษาแบบการบริหารจัดการชุมชนเกษตรเพื่อนำไปสู่การลดภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกรณีศึกษา บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผลการศึกษารูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สิน เช่น รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนครัวเรือนเกษตรกรควรลดการบริโภคนิยม คือ ควรลดพฤติกรรมการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย ควรจัดทำบัญชีครัวเรือน และควรประกอบอาชีพเสริมและทำกิจกรรมลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็น ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแผนงาน

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหนี้สินนอกระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยบริบทของกลุ่มแรงงานนอกระบบ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริมอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการส่งเสริมและอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาการก่อหนี้สินนอกระบบให้หมดไป
2. อบรมการจัดทำบัญชีให้กับกิจการที่เป็นธุรกิจขนาดย่อม เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านธุรกิจ และป้องกันการเกิดปัญหาหนี้สินนอกระบบ

บรรณานุกรม

- เกศสุตา สิริสันติกุล. (2562). โอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืน. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 62(4), น. 61-70.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2561). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบเพื่อการบริหารจัดการแรงงานนอกระบบที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพ (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
- กฤตกร จินดาวัฒน. (2555). ปัญหาหนี้สินนอกระบบและแนวทางแก้ไขโดยภาครัฐ. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/5210223>.
- กานจน์ กอริ. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเกษตรเพื่อนำไปสู่การลดภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกรณีศึกษา บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พิมพ์ภา เพ็งนาเรนทร์. (2558). การแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 9(2), น. 54-61.
- พิมพ์รัก พุ่มเจริญ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิมพ์พรณ บุญยะเสนา และสุชุม พันธุ์ณรงค์. (2563). การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของแรงงานนอกระบบในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 63(1), น. 101-118.
- ภาวินีย์ ธนาอนวัช. (2556). รายงานวิจัยเรื่องบัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตที่เพียงพอ. (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- สัญญา เนียมเปรม. (2562). การจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย. 62(1), น. 48-56.
- Alexandra Zins & Laurent Weill. (2016). The determinants of financial inclusion in Africa. *Review of Development Finance*. 6(1), pp. 46-57.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Originally Published in Psychological Review*. 50, pp. 370-396. Retrieved July 16, 2023, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879933716300549>.